

In het kort

- De aansluiting tussen kerk en maatschappij is verloren gegaan.
- Het gedachtegoed rond *emerging church* biedt nieuwe aanknopingspunten.
- Gemeentestichting geeft mogelijkheden de aansluiting te herstellen.

Tweeluik

De kerk is naar de marge verschoven, maar dat is niet alleen maar negatief, stelde Stefan Paas in het omslagartikel *Een snuffe zout* (CV•Koers november 2006). Het betekent wel dat christenen afscheid moeten nemen van een *mindset* waarin zij de meerderheid vormden. Afscheid nemen van de macht betekent ook dat we opnieuw ingangen moeten vinden in een totaal veranderd religieus klimaat. Hoe belangrijk de traditionele kerk of evangelische gemeente ook is voor de vitaliteit van de hele kerk, voor het bereiken van postchristelijke generaties met het Evangelie van Christus zijn nieuwe, creatieve gemeentestichtingen nodig, aldus Paas. „Ik zou daarom kerkverbanden willen adviseren om maximale ruimte te geven aan zulke ‘experimentele’ projecten en mild te zijn in de evaluatie ervan (...). Zij vormen de *research & development*-afdeling van de kerk.”

In juni start CV•Koers een reportageserie over zulke experimentele gemeentestichtingen die zich specifiek richten op postchristelijke zoekers. Vooraf een tweeluik:

- Vorige maand ging Daniel de Wolf in op de postchristelijke religiositeit.
- Deze maand: Hoe probeert de *emerging church* aan te sluiten bij deze zoekers?

DEEL 2: HOE PROBEERT DE EMERGING CHURCH AAN TE SLUITEN BIJ POSTCHRISTELIJKE ZOEKERS?

De noodzaak van nieuwe kerkvormen

De aansluiting tussen kerk en samenleving is in Nederland grotendeels verloren gegaan: er gaapt een kloof tussen kerken en postmoderne mensen die geestelijk op zoek zijn. Biedt het gedachtegoed rond de *emerging church* aanknopingspunten om de aansluiting te herstellen? Martijn Vellekoop schetst de hoofdlijnen van deze jonge internationale beweging, geeft voorbeelden en plaatst kritische kanttekeningen.

Door Martijn Vellekoop

De kerk in Nederland heeft een serieus probleem, zoveel is wel duidelijk na de publicatie van een aantal recente onderzoeken. De kerkverlating zet door. En dat juist jongeren massaal de kerk verlaten, doet het ergste vrezen voor de toekomst. Maar als we als kerk de aansluiting willen herstellen, waarmee moeten we dan rekening houden? Twee thema's verdienen in ieder geval aandacht: het *postmodernisme* en het *postchristendom*.

Het postmodernisme heeft de levenshouding van veel Nederlanders diepgaand beïnvloed. Waar mensen eerst door logisch nadenken de universele waarheid wilden bevatten, bouwen nu steeds meer mensen hun waarheid op persoonlijke ervaringen. Iedereen heeft daarbij uiteindelijk zijn eigen waarheid. In het eerste deel van dit tweeluik (in het aprilnummer) nam gemeentestichter Daniel de Wolf het postmodernisme onder de loep. Hij constateerde: „De droge logica van de twintigste eeuw heeft plaatsgemaakt voor het chaotische gevoel van de eenentwintigste eeuw.” Het postmodernisme is meer dan een interessante filosofie. We moeten er rekening mee houden dat het postmodernisme ook invloed heeft op allerlei praktische zaken: van leiderschap tot communicatie en leerprocessen.

Naast het postmodernisme zullen kerken ook het thema 'postchristendom' moeten doordenken. Na vele eeuwen waarin kerken de macht van de meerderheid hadden, moeten ze weer leren werken vanuit de marge van de samenleving. Het is belangrijk dat kerken - ook evangelische gemeentes met een korte historie - onderzoeken hoe de macht uit het verleden het functioneren van de kerk en van christenen heeft beïnvloed.

Emerging church

Als we afgaan op de rapporten, moeten we constateren dat de aansluiting tussen kerk en samenleving grotendeels is verdwenen. Stefan Paas stelt in een van zijn boeken: „Kerken zijn meer en meer geworden tot ruimteschepen: geïsoleerde gemeenschappen binnen een samenleving die er heel anders uitziet.” Een aantal missionaire pioniers in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten constateerde al in de loop van de jaren negentig dat gevestigde kerken - óók met laagdrempelige zoekersdiensten - steeds minder in staat bleken mensen te bereiken die geestelijk op zoek zijn. Daaruit groeide een beweging die de aansluiting tussen kerk en maatschappij wil herstellen: de 'emerging church'. De *emerging church* kent geen centrale organisatie en valt het best te kenmerken als een internationale discussie over hoe de kerk weer relevant en missionair kan worden in een context van postmodernisme en postchristendom. Het zoeken naar nieuwe kerkvormen is daarbij de praktische focus.

Eddie Gibbs en Ryan Bolger publiceerden in 2006 het toonaangevende boek *Emerging Churches*, waarin ze de gemeenschappelijke deler benoemen van allerlei initiatieven die zichzelf zien als *emerging church*. Drie hoofdlijnen zijn herkenbaar:

- (1) de leer en het leven van Jezus krijgen veel aandacht;
- (2) men wil het onderscheid tussen kerk en wereld minimaliseren;
- (3) er wordt getracht meer inhoud te geven aan het samenleven als geloofsgemeenschap.

De leer van Jezus

Binnen de *emerging church* leeft de overtuiging dat binnen de kerken het onderwijs en het leven van Jezus onterecht zijn overschaduwd door zijn dood en opstanding. Kerken accepteren Jezus wel als verlosser van zonden, maar zijn leefstijl en onderwijs zouden naar de marge van het kerkelijk leven zijn geschoven. In de belijdenissen lees je er nagenoeg niets over, op confronterende preken over geld en bezit rust een taboe en Jezus' brede visie zoals verwoord in Lucas 4 is te vaak versmald tot een bekeringsoproep. Jezus' radicale oproep tot praktische navolging is veel kerkmensen toch té radicaal (zie het artikel *De stille revolutie van de navolging*, in april 2006).

Stuart Murray, een Britse expert op het gebied van postchristendom, schetst het marginaliseren van Jezus' onderwijs tegen de achtergrond van een kerk die eeuwenlang veel macht en rijkdom had; een kerk die daardoor niet goed overweg kon met onderwijs waarin zelfverloochening, matigheid en vrijgevigheid centraal staan.

De *emerging church* geeft veel aandacht aan het onderwijs van Jezus. Dat heeft bijvoorbeeld sociale betrokkenheid tot gevolg en oog voor het Koninkrijk van God. Men staat voor een holistische aanpak, waarin bekering geen vereiste is. Er wordt geïnvesteerd in de materiële en emotionele behoeften van mensen. Het werk van Matthijs en Lindsey Vlaardingebroek in een achterstandswijk in Den Haag laat iets zien van deze sociale betrokkenheid. Zij hebben nadrukkelijk ervoor gekozen dienend in de wijk aanwezig te zijn en niet op een 'christelijk eiland' te gaan zitten. Gemeentestichting begon niet met het organiseren van kerkdiensten, maar door het praktisch laten zien van Gods goedheid, of het nu via de speeltuincommissie of via het organiseren van straatfeesten is (zie het artikel *Een kerk voor ongelovigen*, augustus 2003).

Maar hoe sluit dit centraal stellen van Jezus' onderwijs nu aan op het postmodernisme? Postmoderne mensen moeten weinig hebben van absolute waarheden, grote ideologieën en gemillimeter over theologie. Niettemin biedt het postmodernisme nieuwe mogelijkheden om het Evangelie ingang te laten vinden: als iets werkt in de praktijk, als het ervaarbaar is, dan is er een luisterend oor. De leer van Jezus is vaak praktischer dan bijvoorbeeld de leer van Paulus en past daardoor goed in een postmoderne context. Wanneer we de leer van Jezus uitleven, werkt dat aanstekelijk, aanstekelijker zelfs dan doorwrochte theologie of laagdrempelige diensten. Hans Küng stelt met betrekking tot de vroege kerk: „In dit opzicht was het juiste leven (orthopraxie) in het concrete leven van alledag van de gemeente toch belangrijker dan de juiste leer (orthodoxie) - een hoofdoorzaak voor het onverwachte succes van het christendom.” Er liggen flinke uitdagingen in het uitleven van hoofdstukken als Matteüs 5 en Lucas 6. De *emerging church* wil door het uitleven van Jezus' onderwijs mensen brengen tot een relatie met hun Schepper.

Kerk en wereld

De verhouding tussen kerk en wereld is binnen de *emerging church* vaak onderwerp van gesprek. Om weer aansluiting te vinden bij mensen van deze tijd, om weer missionair te kunnen zijn, is de wens vaak dat het onderscheid tussen kerk en wereld kleiner wordt. Mensen uit de *emerging church* willen midden in de wereld staan. Dat vertaalt zich onder andere in een ruimhartige interactie met wetenschappelijke inzichten, aandacht voor kunst en cultuur en stimulering van contacten met niet-christenen.

Ruim twee jaar geleden zijn Linda en Peter Zwaan in Eindhoven gaan wonen om mensen in contact met Jezus te brengen. Samen met Peter en Colinda van Belen begeleiden ze nu twee huisgroepen, die voor de helft uit niet-christenen bestaan. Via contacten in bijvoorbeeld de sportschool zijn inmiddels zo'n dertig mensen bij het initiatief betrokken. Allerlei ontmoetingen vinden plaats, maar illustratief voor het soms kleine onderscheid tussen kerk en wereld is dat de twee huisgroepen elkaar ook regelmatig in een café ontmoeten. Tussen alle reguliere bezoekers praten ze met elkaar over thema's als onrecht, relaties en eenzaamheid. Iedereen kan daarbij aanschuiven.

De oriëntatie op de wereld buiten de kerk komt ook tot uitdrukking in de manier waarop nieuwe initiatieven starten. *Contextualisatie* is daarbij het kernwoord. Het gaat dan om verstrekkende aanpassing aan de samenleving waarbinnen het initiatief een plek krijgt. Als contextualisatie het uitgangspunt is, is het nog maar de vraag of een initiatief resulteert in kroegbijeenkomsten, kerkdiensten, huiskerken of iets heel anders. De aanpassing gaat verder dan het gebruik van hippe muziek, een beamer en begrijpelijk taalgebruik. Bij contextualisatie kunnen bijvoorbeeld verschuivingen in de ecclesiologie (kerkleer) optreden.

Om contextueel te kunnen werken is ruimte voor nieuwe inzichten noodzakelijk. Mensen als Stanley Grenz en Brian McLaren hebben veel nagedacht over de invloed van het postmodernisme. Zij pleiten voor zoiets als een 'genereuze orthodoxie', voor een houding die ruimte laat voor afwijkende en nieuwe overtuigingen, zolang ze niet strijdig zijn met een klein aantal christelijke kernovertuigingen. Het pleidooi voor een ruimhartige theologische houding is overigens niet nieuw. Bij Grenz en McLaren komt die houding met name voort uit het postmoderne besef dat we als mensen maar beperkt in staat zijn om de waarheid te kennen en daarom niet te snel anderen de maat moeten nemen.

Relaties en gemeenschap

De *emerging church* wil relaties en de beleving van gemeenschap centraal stellen in het functioneren van de kerk. Je kunt deze tendens zien als een reactie op een kerkpraktijk waarin passiviteit, consumptisme, anonimiteit en grootschaligheid geen uitzondering is. Je kunt het ook zien als een oprecht verlangen Gods bedoelingen voor de kerk dichter te benaderen.

Exemplarisch is de fascinatie van Dan Kimball (zie kaderverhaal) - een van de richtinggevende personen binnen de *emerging church* - voor de inrichting van kerkgebouwen. Wat zegt de inrichting van kerkgebouwen over onze theologie? Wat is eigenlijk de oorsprong van preekgestoeltes en podia in onze kerken? En wat gebeurt er als er geen preekstoel of podium is en we in een cirkel gaan zitten? Kimball zoekt naar praktische manieren om gemeenschapsbeleving mogelijk te maken.

Binnen de *emerging church* wordt veel geëxperimenteerd met het bevorderen van actieve deelname. Er is een grote diversiteit: sommige *emerging churches* hebben vrij normale kerkdiensten, maar dan met ruimte voor onderling gesprek, gebed in kleine groepen of liturgische elementen uit de vroegchristelijke traditie. Andere hebben überhaupt geen diensten meer en zouden door velen eerder als een leefgemeenschap of netwerk worden betiteld. Ook huiskerken, groepen mensen die elkaar wekelijks bij iemand thuis ontmoeten, worden vaak als *emerging churches* gezien.

Kanttekeningen

Er zijn kritische kanttekeningen te plaatsen bij de *emerging church*. In de eerste plaats moet vastgesteld worden dat de beweging geen centrale aansturing of formele kaders kent. Hoewel de meeste mensen binnen de *emerging church* er orthodoxe theologische overtuigingen op na houden, is de ruimte voor afwijkende overtuigingen in principe onbeperkt. Iedereen kan het label *emerging church* gebruiken en alleen door discussie valt dat bij te sturen. Dat kan zich wreken. Stel dat een initiatief de Bijbel niet als uitgangspunt neemt, op basis waarvan ga je dan in gesprek? Daarbij streeft de beweging ernaar het onderscheid tussen kerk en wereld te minimaliseren. Als dat uitgangspunt tot in z'n uiterste consequentie wordt doorgevoerd, verdwijnt de kerk al snel in de wereld. Dat roept de vraag op wat het minimum is om iets 'kerk' te noemen en hoe je de kernwaarden van het Evangelie verankert in de ontwikkeling van nieuwe initiatieven.

Daarnaast is het oppassen geblazen dat kritiek op bestaande kerken niet het einddoel wordt. Het laten zien van Gods liefde aan de wereld en mensen bij Jezus brengen, dat vormt de kern. Soms moeten daarvoor kritische noten gekraakt worden, maar op een extra mopperclub zit niemand te wachten.

Als laatste kanttekening moet gezegd worden dat de *emerging church* in Nederland nog het nodige werk te verzetten heeft. Als contextualisatie inderdaad een kernwoord is, dan zal er geïnvesteerd moeten worden in het doorgronden van de Nederlandse samenleving, zowel op landelijk als op lokaal niveau. Engelse boeken volstaan dan niet.

Paradigmashift

In Nederland zijn zo'n vijf jaar geleden de eerste initiatieven gestart die inzichten uit de *emerging church* gebruiken. Inmiddels zijn enkele tientallen tot honderden mensen actief erover in gesprek. Het aantal initiatieven of projecten is groeiende en loopt waarschijnlijk in de tientallen.

Het hanteren van het gedachtegoed uit de *emerging church* blijkt voor velen niet minder te zijn dan een 'paradigmashift', een reformatie. Het vergt een andere manier van denken. Wie is opgegroeid binnen de kerk zal veel van zijn overtuigingen onder de loep moeten nemen om een redelijk oordeel te kunnen vellen. Wie het zich eigen wil maken, doet er goed aan veel te lezen, in gesprek te gaan met mensen uit de praktijk en minimaal een aantal maanden met de ideeën te stoeien.

De aansluiting tussen kerk en samenleving is in Nederland voor een groot deel verloren gegaan. De mogelijkheden voor aanpassing van bestaande kerken zijn vaak beperkt. Het gedachtegoed rond *emerging church* zet in op creatieve gemeentestichting en biedt allerlei aanknopingspunten om die aansluiting tussen kerk en samenleving te herstellen. Kerken in Nederland zullen kritisch moeten nadenken over hun eigen functioneren. Daarnaast zullen kerken ruimte moeten scheppen voor nieuwe initiatieven. Ze moeten daarbij incalculeren dat experimenten kunnen mislukken en dat we daarom jaren van vallen en weer opstaan in het vooruitzicht hebben.

Martijn Vellekoop is betrokken bij gemeentestichting in het Westland. Hij was eerder actief binnen de jeugdkerken. Hij maakt deel uit van een netwerk van mensen die nadenken over nieuwe kerkvormen. Zie ook zijn website www.jezusvolgen.nl/nederlandverandert.

Dan Kimball: Het onversneden Evangelie voor nieuwe generaties

Dan Kimball staat binnen de beweging van de *emerging church* bekend als prikkelend én conservatief. In zijn theologie doet hij bepaald geen water bij de wijn, en zijn Vintage Faith Church heeft gewoon zondagse diensten - al zien die er wel héél anders uit. Hij geeft zijn visie in het inzichtgevende boek *The Emerging Church*, waarvan een samenvatting op cvkoers.nl te vinden is.

Door Ronald Westerbeek

In de jaren negentig begon het Dan Kimball al op te vallen: moderne, laagdrempelige, zoekgerichte diensten werkten steeds minder goed. Babyboomers voelden zich erdoor aangesproken, maar de jongere generaties werden er niet mee bereikt. Was het niet hip genoeg? Moest het nog minder 'kerks'? Het tegendeel bleek het geval. Nieuwe generaties bleken juist op zoek naar die dingen die we verwijderden uit onze zoekersdiensten: spiritualiteit, gemeenschap, verbondenheid met de traditie, en appellerende prediking.

Kunnen de gevestigde kerken dus alles bij het oude laten? Nou, dat niet bepaald, constateert Kimball. Want hoe bijbels kerken hun liturgie ook mogen vinden, de kerkcultuur is erg modernistisch en tijdbepaald. De cultuur is inmiddels fundamenteel veranderd met de verschuiving naar het postmodernisme. En dat is niet in alle opzichten een verslechtering. In het eerste deel van zijn boek gaat Kimball in op deze wezenlijke verschuiving in de cultuur. Hij analyseert wat dit betekent voor onze beleving van wat 'kerk' is. In het tweede deel vraagt hij zich af hoe een kerk voor nieuwe generaties eruit zou moeten zien.

Geen consumentisme

Met een beetje restylen zijn we er niet, waarschuwt Kimball. Maar het gaat er evenmin om zo hip en postmodern mogelijk te zijn. Ook in de *emerging church* moet het niet draaien om de vormen of de muziek, maar om de vraag: hoe creëren we een omgeving waarin mensen tot aanbidding van God komen? Niet de cultuur moet centraal staan, maar de genade in Christus.

Ondertussen ziet die omgeving er voor nieuwe generaties echt anders uit. De gevestigde, modernistische generatie houdt van gestructureerde diensten met een vaste liturgie, omdat ze op een logische en systematische manier leert. Postmoderne samenkomsten ervaart ze als chaotisch, onheilig, oppervlakkig en ervaringsgericht. Maar de nieuwe generatie leert het liefst door uit te proberen, te ondergaan, deel te nemen. Ze houdt van bijeenkomsten die zich spontaan ontwikkelen, waar ruimte is voor creativiteit en een besef van mysterie en heiligheid.

Is dat slechter? Er zijn valkuilen, erkent Kimball, maar ook kansen om juist te putten uit de rijke traditie van de kerk en weer meer kerk te zijn zoals de Bijbel het ons voorhoudt. Hebben de traditionele diensten ook niet een consumerende houding in de hand gewerkt? Waren ze niet eenzijdig gericht op de ratio? Een samenkomst in de vroege kerk werd gekenmerkt door actieve inbreng van de aanwezigen en gezamenlijke beleving. Dit sluit goed aan bij de cultuur van de opkomende generatie.

Nieuwe gemeentestichtingen moeten proberen om in plaats van een consumerende 'zit-en-luister'-dienst te komen tot een onversneden, gemeenschapsgerichte bijeenkomst. Een samenkomst waaraan je actief deelneemt en die je helpt om ontvankelijk te worden voor Gods aanwezigheid in je leven. Het gaat niet om de nieuwste trends, maar om terugkeren naar de kern: de concentratie op de gemeenschap met Christus.

De samenvatting van The Emerging Church staat in het dossier 'Kerk voor postchristelijke zoekers'.

Op de site

Op cvkoers.nl vindt u **extra informatie** bij dit artikel:

- *Boeken en sites*

Een uitgebreide lijst met boeken en websites over de *emerging church*, postchristelijke religiositeit en de verschuiving van het christendom naar de marge.

- *Fresh Expressions*

In Engeland zijn onder de noemer Fresh Expressions honderden missionaire initiatieven gestart vanuit anglicaanse en methodistische kerken.

Nieuw is ook het dossier **Kerk voor postchristelijke zoekers**. Daarin staan onder meer de volgende artikelen:

- *Op zoek naar de onbekende god.*

Het eerste deel van dit tweeluik. Daniel de Wolf analyseert de postchristelijke religiositeit.

- *Een snufje zout.*

Stefan Paas constateert dat de ontkerkelijking christenen uitdaagt om weer 'zout' te zijn.

- *Laagdrempelige diensten of spirituele gemeentestichting?*

Verslag van de CV•Koers-reis naar Redeemer en Willow Creek.

Initiatieven in het Verenigd Koninkrijk

Ook in het Verenigd Koninkrijk dringt het besef door dat de kerk de boot dreigt te missen. Er verschijnen rapporten die het woord 'duikvlucht' niet schuwen en ook inhoudelijk stevige conclusies worden niet geschuwd. Zo stelt de Anglicaanse Kerk zelf onomwonden dat 60% van de mensen buiten het bereik van bestaande kerken ligt. Gedegen onderzoek, diepgaande bezinning en een authentieke wens meer mensen tot Christus te leiden, hebben geresulteerd in initiatieven die voorheen ondenkbaar waren. Het resultaat is opvallend: van de Anglicaanse kerk tot de Baptistenunie, van het Leger des Heils tot de Methodisten, allen ondersteunen inmiddels creatieve, nieuwe kerkvormen. In Engeland is inmiddels sprake van honderden emerging churches en tienduizenden betrokkenen.

De Anglicaanse Kerk en de Methodisten hebben de handen ineengeslagen bij stimuleren van nieuwe kerkvormen. Op basis van de visie uit het boek *Mission shaped church* is door deze kerkgenootschappen in 2004 een project gestart met de naam 'Fresh expressions'. Dit project stimuleert en ondersteunt het starten van frisse initiatieven met een missionaire doelstelling. Daarbij is het doel *niet* dat mensen via deze initiatieven doorstromen naar de bestaande kerken, maar dat deze nieuwe initiatieven uitgroeien tot zelfstandige geloofsgemeenschappen. De visie van de Church of England en de Methodisten is te verworden tot een kerkgenootschap met een zogenaamde 'mixed economy', waarbij binnen hetzelfde kerkgenootschap creatieve gemeenschappen bestaan naast meer traditionele kerkvormen. Onderzoek over 2005 wijst uit dat 39% van de lokale kerken van de Anglicaanse Kerk op dat moment al een of meerdere fresh expressions was gestart. Meer informatie over Fresh Expressions is te vinden op www.freshexpressions.org.uk.

Onder de titel 'Alove' heeft ook het Leger des Heils een strategie ontwikkeld die leunt op het starten van missionaire projecten. Zij hanteren de term NEO voor nieuwe initiatieven: New Expression Of. Opvallend is dat relatief veel jongeren met een sociale opleiding deze projecten leiden. Meer informatie is te vinden op www.salvationarmy.org.uk/alove.

De mensen van 'Urban Expression' focussen op gemeentestichting in de binnensteden van Groot-Brittannië. Veel van de medewerkers worden ondersteund door de Baptist Union. Omdat Urban Expression zichzelf wil beperken tot gemeentestichtend werk, worden volwassen projecten losgelaten om een onderdak te vinden bij een kerkgenootschap naar wens. Meer informatie op www.urbanexpression.org.uk.